

ROSJA PO INWAZJI NA UKRAINĘ. PERSPEKTYWY BADAWCZE

SŁOWO WSTĘPNE

Jaki obraz wojny zapisał się w literaturze i języku rosyjskim? Na ile tzw. specjalna operacja wojskowa wpłynęła na ustrój i politykę państwa-agresora? Odpowiedzi na te pytania poszukiwali uczestnicy Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Rosja po inwazji na Ukrainę. Perspektywy badawcze*, zorganizowanej 27–28 października 2025 roku na Uniwersytecie Szczecińskim przez Instytut Językoznawstwa oraz Instytut Literatury i Nowych Mediów we współpracy z Uniwersytetem Warszawskim (Wydział Prawa i Administracji UW), a także Centrum Badań nad Państwowością Rosyjską Fundacji Instytut Prawa Wschodniego im. Gabriela Szerszeniewicza. Przyczyny, przebieg i dostrzegalne już w tej chwili skutki wojny Rosji przeciwko Ukrainie wymagają poszerzonej, pogłębionej, ale również interdyscyplinarnej refleksji badawczej. Taki też był charakter konferencji. Podczas dwudniowych obrad wyniki swoich badań zaprezentowali literaturoznawcy, językoznawcy, politolodzy i historycy. Spektrum tematyczne było szerokie: od dramaturgii antywojennej po rosyjską inżynierię społeczną; od języka propagandy po propagandę w literaturze; od perspektyw rozwoju gospodarczego Rosji po obraz wojny w memach rosyjskojęzycznych.

Celem organizatorów było również edukacyjne oddziaływanie na otoczenie społeczne poprzez debatę adresowaną do szerokiej publiczności. Dlatego równoległe z dyskusjami *stricte* akademickimi, pod hasłem *Rozmowy o wojnie*, odbyło się kilka wydarzeń o charakterze popularnonaukowym i artystycznym, w tym dwie debaty w formule okrągłego stołu. Pierwsza poświęcona była kulturze, druga — polityce w Rosji po inwazji na Ukrainę. Przy okrągłych stołach zasiedli językoznawca prof. Aleksander Kiklewicz, literaturoznawca prof. Aleksan-

der Wawrzyńczak, historyk prof. Hieronim Grala, a także eksperci spoza świata akademickiego: dziennikarka Arleta Bojke, były ambasador RP na Ukrainie Bartosz Cichocki oraz reżyser Konrad Szolański. *Rozmowy o wojnie* z szeroką publicznością poprowadził też gość specjalny konferencji — Dmitry Glukhovsky. Opozycyjny pisarz rosyjski przedstawił swój punkt widzenia na sytuację polityczną w Rosji. Artystycznym uzupełnieniem programu wydarzeń towarzyszących było czytanie performatywne sztuki antywojennej *Wania żyje* Natalii Lizorkiny (tłum. Agnieszki Sowińskiej) w wykonaniu Aleksandra Knysza, pod opieką merytoryczną Macieja Pieczyńskiego. Nagrania wideo ze wszystkich punktów programu *Rozmów o wojnie* można obejrzeć na kanale YouTube Uniwersytetu Szczecińskiego, w playliście pod nazwą „Międzynarodowa Konferencja Naukowa Rosja po inwazji na Ukrainę. Perspektywy badawcze”.

Zaprezentowane w ramach szczecińskiej konferencji wnioski i perspektywy stojące przed badaniami nad Rosją po inwazji na Ukrainę, stały się podstawą publikacji niniejszego bloku tematycznego. Na jego łamach znalazły się artykuły literaturoznawcze oraz językoznawcze. Pierwszą kategorię zdominowały trzy teksty, poświęcone prężnie rozwijającej się po 24 lutego 2022 roku dramaturgii rosyjskiej. Analizie poddane zostały zarówno sztuki antywojenne, jak i prowojenne. W dramatach dokumentalnych, opublikowanych na stronie festiwalu Lubimowka w ramach projektu *Dramaturgia przeciwko wojnie*, można dostrzec obraz traumy i dehumanizacji jednostki w warunkach państwa totalitarnego. Autorzy tych utworów oddają głos Rosjanom — ofiarom putinowskiej propagandy. Natomiast Asia Demiszkievich w sztuce *Раз мальчишка, два мальчишка* (Raz chłopiec, dwa chłopiec) podejmuje grę, umożliwiającą literacką samorealizację w Rosji, nie rezygnując z intelektualnej niezależności i antywojennych poglądów. Poruszając się między biegunami kompromisu i ryzyka, dramatopisarka czerpie z możliwości, jakie daje poetyka folkloru. Zarówno w antywojennej, jak i prowojennej dramaturgii rosyjskiej dostrzec można teksty przemocy. Różni je definicja sprawy. W sztukach prowojennych agresorem jest Ukraina, ofiarą — ukraińscy rosyjskojęzyczni cywile. Natomiast w sztukach antywojennych państwo rosyjskie prezentowane jest jako sprawca przemocy stosowanej zarówno wobec Ukraińców, jak i Rosjan.

Czwarty z tekstów literaturoznawczych w bloku tematycznym poświęcony jest analizie autobiograficznych powieści Aleksandra Prochanowa — pisarza, publicysty i jednego z najważniejszych ideologów

imperializmu rosyjskiego epoki Władimira Putina. Artykuł prezentuje wyniki badań nad czynnikami, które wpłynęły na ukształtowanie się specyficznego światopoglądu Prochanowa, określanego mianem prawosławnego stalinizmu.

Część językoznawcza bloku tematycznego obejmuje analizy dyskursu politycznego, propagandy oraz statusu języka rosyjskiego w Polsce, ukazujące mechanizmy konstruowania rzeczywistości w warunkach wojny, napięć geopolitycznych i społecznych przemian językowych. W artykule dotyczącym wystąpień Władimira Putina na szczytach BRICS język został ukazany jako narzędzie budowania określonego obrazu świata. Analiza pokazuje, że poprzez celową redefinicję pojęć nadawca kształtuje narrację konsolidującą państwa Globalnego Południa wokół rosyjskich celów strategicznych, wykorzystując odwołania do zagrożenia systemowego, sprawiedliwości i argumentów ekonomicznych.

Artykuł poświęcony wizerunkowi Putina ukazuje rekonstrukcję jego obrazu w pamięci Angeli Merkel. Analiza koncentruje się na leksyce, metaforach i strategiach komunikacyjnych, obejmuje również emocjonalne reakcje narratorki i ich znaczenie dla interpretacji mechanizmów władzy.

W tekście analizującym wypowiedzi rzeczniczki rosyjskiego MSZ ukazano, jak za pomocą strategii perswazyjnych – od demonizacji i manipulacji narracjami historycznymi po ironię i kolokwializację – konstruowany jest obraz Polski. Badanie pokazuje, że oficjalny dyskurs instytucjonalny w Rosji pełni funkcje ideologiczne, podporządkowane bieżącym celom politycznym.

Artykuł dotyczący rosyjskojęzycznych memów internetowych ukazuje sposoby interpretowania i komentowania wojny, zestawiając przekazy powstające w Rosji i na emigracji. Pokazuje także różnorodność form tych przekazów – od aluzyjnego humoru po bardziej bezpośrednią krytykę.

Tekst analizujący pozycję języka rosyjskiego w Polsce przedstawia przemiany jego statusu na przestrzeni ostatnich dekad oraz jego współczesne funkcjonowanie w różnych środowiskach społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem roli migrantów z obszaru postsowieckiego. W ten sposób część językoznawcza numeru ukazuje wielowymiarowość języka jako narzędzia komunikacji, wpływu i interpretacji rzeczywistości.

Zgromadzone w tomie artykuły ukazują złożoność procesów zachodzących we współczesnej Rosji oraz jej wpływ na otoczenie mię-

SŁOWO WSTĘPNE

dzynarodowe. Mamy nadzieję, że prezentowany blok tematyczny stanie się inspiracją do dalszych badań oraz pogłębionej refleksji nad rolą literatury i języka w warunkach konfliktu i dynamicznych przemian geopolitycznych.

*Katarzyna Kondziola-Pich
Maciej Pieczyński
Michał Patryk Sadłowski*